

İÇİNDEKİLER

Erdoğan BOZ <i>Leksikografi Teriminin Tanımı ve Türkçe Karşılığı Üzerine</i>	9-14
Gülzura CUMAKUNOVA <i>Türk Sözlük Biliminin Etkileşim Alanları</i>	15-30
Şaziye DİNÇER <i>Sözlükbirimlerin Oluşturulmasına Metinlerarası İlişkiler Bağlamında Bir Bakış Denemesi</i>	31-39
Kerim SARIGÜL <i>Dilbilim, Sözlükbilim ve Bilgisayar (Linguistics, Lexicography And Computer)</i>	41-53
Emel KOÇ <i>Felsefe, Kültür, Dil-Sözlük: Türkiye'de Felsefe Dilinin Şekillenmesinde Terminoloji Çalışmaları ve Sözlük/Felsefe Sözlüğü Hazırlama Girişimleri</i>	55-81
Abdullah UÇMAN <i>Rıza Tevfik'in Yarım Kalan Felsefe Lugatı: MUFASSAL KAMUS-I FELSEFE</i>	83-92
Emin EMİNOĞLU <i>Sözlükçülük Geleneği İçinde Temel Türkçe Sözlük Düzenleme Yöntemleri</i>	93-121
Hüseyin Kahraman MUTLU <i>Sözlükçülük Tekniği Açısından Türkçe Cep Sözlükleri</i>	123-132
Fatih DOĞRU <i>Türkçe Sözlüklerde Eşadlı Sözlükbirimlerden Türemiş Sözlükbirimlerin Tanımlanması Sorunu</i>	133-173
Âdem CEYHAN <i>Bazı Yazma ve Basma Türk Atasözü Derlemeleri</i>	175-225
Osman KARATAY <i>Türkler ve Öcüler: Korku ve Ürküyle İlgili Bazı Kavramlara Yeni Bazı Köken Açıklamaları</i>	227-236
Derya Adalar SUBAŞI <i>Araplarda Sözlükçülük Çalışmaları ve El-Mu'cemu'l-'Arabiyyu'l-'Esâsi Adlı Sözlüğün Eleştirisi</i>	237-250
Marufijon YULDASHEV <i>Özbekistan'daki Sözlük Çalışmaları Hakkında Bir Değerlendirme</i>	251-258
Vural ÜLKÜ <i>Almanya'da Sözlükçülük ve Sözlükler</i>	259-279
Yusuf AKÇAY <i>Doğuda ve Batıda Sözlükçülüğün Gelişimi ve Osmanlı Dönemi Sözlük Metinlerine Genel Bir Bakış</i>	281-333
Shoira USMANOVA <i>Altay Dillerinin Etimolojik Sözlüğü'ndeki Bazı Mutfak Araç Gereç İsimleri Üzerine</i>	335-348
ХАЙДАРОВ Ёркинжон <i>Ўзбек Тилидаги Аниқловчи-Аниқланмиш Типли Терминлар Таркибидаги Халқаро Терминлар Хусусида</i>	349-357

SÖZLÜKÇÜLÜK TEKNİĞİ AÇISINDAN TÜRKÇE CEP SÖZLÜKLERİ

Hüseyin Kahraman Mutlu*

ÖZET

Cep sözlükleri diğer sözlük çeşitlerinden farklı olarak sadece günlük hayatta kullanıldığımız temel kelimelerden oluşur. Bu sözlükler biçim özelliklerinden dolayı kolayca taşınabildiklerinden "Cep Sözlüğü" olarak isimlendirilmişlerdir. Bize göre herhangi bir eserin bir tür olarak isimlendirilmesinde ebatları veya biçim özelliklerinden ziyade içeriği ve hazırlanma metotları göz önünde tutulmalıdır. Biz bu konuda "Cep Sözlüğü" yerine "Temel Sözlük" isimlendirmesini teklif ediyoruz.

Ülkemizdeki sözlükçülük çalışmalarında cep sözlüğü tabirinden genellikle yabancı dil öğrenime yönelik küçük ebatlardaki sözlükler anlaşılmaktadır. Bize göre genellikle iki dilde hazırlanan bu çalışmalara öncelikle dillerin temel söz varlıklarının tam olarak tespit edilmesinden sonra geçilmesi uygun olacaktır. Ayrıca her dilin temel söz varlığı farklı olacağından herhangi bir dil için saptanan temel kelimeler de sözlükten sözlüğe değişken bir durum olmamalıdır.

Bu çalışmada cep sözlükleriyle ilgili isimlendirme ve sözlük hazırlama teknikleri üzerinde durularak Türkçe ile ilgili hazırlanan bazı cep sözlüklerinden örnekler verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kelimeler, Sözlükler, Cep Sözlükleri, Türkçe.

I. Giriş

Cep sözlüğü, günlük yaşantımız sırasında ihtiyaç duyulan temel söz varlığından meydana gelen ve daha çok günlük ihtiyaçların karşılanırken baş vurulduğu bir sözlük çeşididir. Buradaki belirleyici unsur sözlüğün günlük

* Yard. Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi

veya genel kullanımlara cevap vermesi yanında aynı zamanda yanımızda da kolaylıkla taşınabilir olmasıdır. Tüm sözlük türlerinde olduğu gibi cep sözlüklerinin hazırlanmasındaki önemli hususlardan biri o dilin temel söz varlığının ve sözlüğün hitap ettiği hedef kitlenin saptanmasıdır (Kocaman, 1998:112).

Dilimizde genellikle Türkçe ile birlikte yabancı bir dile dayalı olarak hazırlanan cep sözlüklerinde biçim ve içerik yönlerinden ortak bir sözlük hazırlama metodu bulunmamaktadır¹. Bu doğrultuda Türkçe ile ilgili cep sözlüklerinde; hedef kitle, söz varlığı, tanımlar, ebatlar ve madde başı kelimeler gibi hususlar göz önüne alındığında hazırlanan cep sözlüklerine gözden kaçan bazı noktaların bulunduğu görülmektedir.

Burada üzerinde durulması gereken konulardan biri de cep sözlükleriyle ilgili isimlendirme meselesidir. Bu sebepten yazımızda öncelikle bu isimlendirme ile içerik meseleleri ele alınacak ve son olarak Türkçe ile ilgili hazırlanan bazı cep sözlükleri konumuz çerçevesinde kısaca tanıtılmaya çalışılacaktır.

II. Cep Sözlüğü Kavramı

Cep sözlüğü kavramından önce dilimizde cep ismiyle birlikte kullanılan diğer kavramlara bakmakta yarar vardır. Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğü'nde, cep sözlüğü yanında konuyla ilgili olarak "*cep defteri*², *cep feneri*³, *cep harçlığı*⁴, *cep kitabı*⁵, *cep saati*⁶, *cep takvimi*⁷, *cep telefonu*⁸, *cep televizyonu*⁹" gibi kavramlar bulunmaktadır (TDK, 2005:359). Konumuzla ilgili cep kelimesi ise "*Genellikle bir şey koymaya yarayan, giysininki belli bir yeri açılarak içine yerleştirilen astardan yapılmış parça*" biçiminde tanımlanmaktadır (TDK, 2005: 359). Bu belirtilen kavramların tamamındaki ortak özellik

1 Türkçe ile ilgili cep sözlükleri daha çok "Türkçe-Yabancı dil ve Yabancı dil-Türkçe" şeklinde hazırlanmıştır. Burada göz önünde tutulması gereken bir husus da bu sözlüklerin yüzeysellikten ve ticarî kaygıdan olabildiğince uzak tutulmasıdır.

2 Cebe sığabilecek büyüklükteki defter.

3 Cepte taşınabilen, pilli, küçük fener.

4 Bir kimseye ufak tefek gündelik harcamaları karşılması için verilen para.

5 Cepte taşınacak, cebe girecek biçimde küçük kitap.

6 Cepte taşınan saat.

7 Cepte taşınabilecek küçük boy takvim.

8 Kişinin yanında taşıyabildiği, kablosuz telefon.

9 Çok küçük boyutta veya cebe sığabilecek küçüklükteki televizyon.

söz konusu nesne ile o nesnenin cep boyutu arasındaki uygunluktur. Bir nesnenin herhangi bir cep içerisinde kolaylıkta taşınabilmesi o nesnenin cep ismiyle birlikte kullanımını da beraberinde getirmektedir.

Türkçe Sözlük'te cep sözlüğü kavramı, "*Cepte taşınabilecek ve günlük gereksinime cevap verebilecek nitelikteki küçük sözlük*" biçiminde açıklanmıştır (TDK, 2005:360). Gerek cep sözlüğü, gerekse cep ismiyle birlikte kullanılan diğer kelime gruplarındaki ilk ortak nokta, kastedilen nesnenin "*Cepte taşınabilirliği*"dir. Burada ilk planda sözlüğün muhtevadan ziyade biçim özellikleri öne çıkmaktadır. Bu konu bizce üzerinde durulması gereken bir durumdur.

Çalışmamız kapsamında incelenen cep sözlüklerinde bu türün isimlendirilmesiyle ilgili bir açıklama yoktur. Dilimizde bu tür sözlüklerin isimlendirmelerine baktığımızda "*cep sözlüğü, kısa sözlük, turistik sözlük, küçük (minik) sözlük, pratik sözlük, parmak sözlük, yolcu sözlüğü, el sözlüğü, temel sözlük ve genel(umumi) sözlük*" gibi kullanımlar mevcuttur. Söz konusu tabirler arasındaki benzerlik bu sözlüklerin boyut olarak hemen hemen aynı ebatlarda bulunmasıdır.

İçerik olarak ise başta madde başı kelime sayısı ve temel söz varlığı gibi konularda farklılıklar görülmektedir. Bu durum bize bu sözlüklerin hazırlanırken hangi kıstasların göz önünde tutulduğu sorusunu çağırıştırılmaktadır. Çünkü buradaki madde başlarının doğru bir şekilde tespit edilebilmesi için sözlüğün hazırlanmasından önce bazı araştırmaların yapılması gerekmektedir. Söz gelimi Türkçe ile ilgili bir cep sözlüğü hazırlanırken günün koşullarına göre Türkçe'nin temel söz varlığının belirlenebileceği yazılı ve sözlü kaynakların farklı açılardan incelenmesi gerekmektedir.

Bu sözlük türünün isimlendirilmesiyle ilgili olarak bize göre en uygun terimin "*Temel Sözlük*" olduğu düşünülmektedir. Temel sözlük tabiriyle yazılı ve sözlü olarak bir dilin dayandığı temel kelimelere ve ifadelere işaret edilmektedir. Bir dildeki temel kelimelerin ne olduğu meselesi ayrı bir araştırma

konusu olup bu tabirden kısaca temelde günlük dile dayalı kelimeler kastedilmektedir.

Fakat bu temel kelimelerin kime veya neye göre belirleneceği konusunda sadece okul ve öğrenci temelinde bir sınırlamaya gidilmemelidir. Temel sözlüğün hedef kitlesinin saptanmasında okul çevreleriyle birlikte toplumun tüm kesimleri göz önünde tutulmalıdır. Hatta bu sözlüklerden yalnız o dilin konuşucularının değil, o dili öğrenmeye çalışan yabancı unsurların da yararlanacağı düşünülmelidir. Dolayısıyla bu konunun Türkçenin eğitimi ve öğretimi ile de doğrudan ilişkisi bulunmaktadır. Yabancılara yönelik Türkçe eğitimi konusunda ülkemizde özellikle 1990 yılından sonra başta Gazi ve Ankara Üniversitelerinde Türkçe Öğretim Merkezleri (TÖMER) açılmıştır. Bu noktada Türkçe'nin temel eğitiminin verildiği bu kurumlarda dilimizin temel söz hazinesinin tespit edilmesinin daha kolay olacağını düşünmekteyiz.

Diğer yandan cep sözlüklerinin biçim özellikleri elbette önemlidir. Daha çok pratik kullanıma yönelik olarak tasarlanan cep sözlükleri kolaylıkla taşınabilir ebatlarda olmalıdır.¹⁰ Bu konuda sözlüğün kağıt kalitesi ve cilt özellikleri de pratik kullanımıyla uyumlu olmalıdır.

III. Türkçeyle İlgili Bazı Cep Sözlükleri

Bölüm başlığımız Türkçeyle ilgili Cep Sözlüğü çalışmaları olmasına rağmen bu bölümde ilk olarak ele alacağımız sözlük, İngilizce- İngilizce biçiminde tek dilli olarak hazırlanmış **The Marriam-Webster Pocket Dictionary** adındaki sözlüktür. The Marriam-Webster Pocket Dictionary, madde başı olarak 25.000 kelime içermektedir¹¹. Sözlüğün ilk kısmında sözlükte kullanılan ünlü ve ünsüzlerin telaffuz biçimlerine yer verildikten sonra madde başı kelimeler sıralanmıştır. Bu bölümünden sonra kısaltmalar ve Birleşik Devletler

¹⁰ Bu konuda sadece cep sözlükleri değil diğer edebî türlerin cep boyutlarındaki kitaplarının da hesaba katılması gerekmektedir. Bazı Batı ülkelerinde pratik kullanımlara yönelik olarak hazırlanan cep kitaplarındaki yoğunluk dikkat çekmektedir. Bu konuda ülkemizde de bir cep kitabı endüstrisinin kurulması gerekmektedir.

¹¹ Sözlüğün hazırlanış biçimiyle ilgili olarak " *This pocket-size dictionary has been specially prepared by recognized leading dictionary makers for general use*" açıklaması verilmiştir.

ile Kanada'da bulunan eyaletlerin nüfus oranları verilmiştir. En son bölümde İngilizcedeki yabancı kelime ve kelime gruplarının karşılıkları yer almaktadır.

Çalışmamızda tanıtılacak ikinci sözlük "**Redhouse Portable Dictionary, English - Turkish // Turkish - English**" adındaki iki dilli cep sözlüğüdür. Bu sözlük Türkçeye "İngilizce-Türkçe // Türkçe-İngilizce, Redhouse El Sözlüğü" biçiminde çevrilmiştir. Sözlüğün muhtevasıyla ilgili olarak giriş bölümünde, "*Sözlük, en gerekli ve günlük konuşma dilinde geçerli olan sözcükleri kapsayacak, aynı zamanda kolayca taşınabilecek büyüklükte düzenlenmiştir*" açıklaması yer almaktadır. Açıklamalardan sonra İngilizce ve Türkçe kısaltmalar bölümleri ile İngilizce'de kural dışı fiiller listesi verilmiştir. Daha sonra İngilizce-Türkçe ve Türkçe-İngilizce bölümlerinden oluşan madde başı kelimelerin sıralanmasına geçilmiştir. Madde başı kelime sayısı için sözlükte herhangi bir rakam verilmemiştir.

İngilizce-Türkçe cep sözlüğü durumundaki diğer bir eser "**The Essential English Dictionary, English-Turkish Version**" adını taşımaktadır. Eser, temelde 2000 madde başı kelimeye dayanmaktadır. Sözlüğün hazırlanma tekniği hakkında "*Essential English Lugatinin şümüllü ve etraftı bir eser olduğu iddiasında değiliz. Bilâkis bu küçük sözlüğün en dar bir çerçeveye göre hazırlandığını söylemek doğru olur. Bu itibarla, içine ancak ilmi araştırma ve uzun öğretim tecrübesi neticesinde elzem oldukları meydana çıkan temel kelimeler alınmakla iktifa edilmiştir. Çünkü İngilizcenin öz mayası diyebileceğimiz bu kelimeler olmadan bu dili tabii ve normal bir şekilde yazıp konuşmaya imkân yoktur.*" açıklaması mevcuttur.

Sözlük, İngilizce telaffuzun esasları, İngiliz alfabesi, bu lugati kullanma kılavuzu, en lüzumlu kelimeler, en lüzumlu gramer terimleri, Essential English kitaplarında rastlanan kıyassız fiiller; Ek I başlığı altında, en lüzumlu otomobilcilik terimleri, en lüzumlu radyo terimleri, en lüzumlu malî ve ticarî terimler, en lüzumlu spor ve oyun terimleri; Ek 2 başlığı altında, en lüzumlu askerlik, denizcilik ve havacılık terimleri; Ek 3 başlığında, en lüzumlu tartı ve ölçüler, mukayeseli bazı tartı ve ölçüler ile Ek 4 başlığında, İngilizce'de başlıca kısaltmalar bölümlerinden meydana gelmektedir.

Türkçe-İngilizce cep sözlükleri kapsamında çalışmamızda yer alan son eser, FONO yayınları arasında yayımlanan **Turkish-English Pocket Dictionary, İngilizce Cep Sözlüğü**'dür. Sözlükte her dil için ortalama 10.000 adet madde başı kelime bulunmaktadır. Bu eser, İngilizce okunuş kuralları, kısaltmalar, İngilizce-Türkçe ve Türkçe-İngilizce madde başı kelimeler, İngilizce'deki düzensiz fiiller ve ülkeler" bölümlerinden meydana gelmektedir.

Fransızca-Türkçe cep sözlüğü olarak hazırlanan **Dictionnaire Universel Langenscheidt Turc-Français // Français-Turc** adlı eserde madde başı olarak her iki dil için de 8000 civarında kelime bulunmaktadır. Sözlük, kısaltmalar, söyleniş işaretleri, Türk alfabesinin okunuşu, Türkçe-Fransızca ve Fransızca-Türkçe madde başı kelimeler ile sayılar gibi bölümlerden meydana gelmektedir.

Almanca-Türkçe olarak hazırlanan **Langenscheidts Taschenwörterbuch, Der Türkischen und Deutschen Sprache, Teil II, Deutsch-Türkisch** adlı sözlükte madde başı kelime sayısı verilmemiştir. Sözlüğün hazırlanmasıyla ilgili olarak yapılan açıklamada " *Takdim ettiğimiz Almanca-Türkçe Cep Sözlüğü, bugün her iki dilde yazı ve konuşma dillerinde kullanılan kelimelere dayanılarak hazırlanmıştır. Eski kelimeler, bugünün kullanılış çerçevesinde ve tahsis edilen yer ölçüsünde sözlük içine alınmıştır*" denilmektedir.

Bu sözlük de önsöz, sözlüğün kullanılması hakkında ön bilgi, sözlükte kullanılan kısaltmalar, Almanca söyleniş kuralları, Alman Alfabesi, Almanca-Türkçe sözlük, Almanca'da çok kullanılan kısaltmalar, Almanca'da çekim kuralları, Almanca'nın kural dışı fiilleri ve sayı sıfatları bölümlerinden meydana gelmektedir. Sözlüğe genel olarak bakıldığında gramer bölümlerine genişçe yer verildiği görülmektedir.

Türkçe ve Macarca ile ilgili olarak hazırlanan **Útiszótár Török-Magyar** (Turistik Sözlük, Türkçe-Macarca) adlı sözlükte yaklaşık 10.000 madde başı kelime bulunmaktadır. Sözlük, cep boyutunda turist ve yolculara mahsus hazırlanmıştır. Bu konuda sözlükte " *Son yıllarda yoğunlaşan Türkiye*

ile Macaristan arasındaki turistik geziler ve diğer ilişkiler, Macarca-Türkçe ve Türkçe-Macarca bir sözlüğün eskiden beri duyulan ihtiyacını daha da arttırdı. Bu yüzden ilk adım olarak bir yolcu sözlüğünün hazırlanmasına karar verildi....sözlüğün Macaristandaki yolculuklarda, günlük konuşmalarda ve basit metinlerin çevrilmesinde kullananlara yararlı olacağını umarız” açıklaması mevcuttur. Sözlük, önsöz, okunuşunda Türkçeye göre bir değişiklik olan harflerin yazılışı ve söylenişi, kısaltmalar ve işaretiler ile Türkçe –Macarca sözlük bölümlerinden oluşmaktadır.

Türkçe ve Fince sahasında hazırlanmış olan ve **Suomi Türkki Suomi Taskusanakırja** (Fince-Türkçe- Fince Sözlük) adını taşıyan eser, 31.000 madde başı kelimedenden meydana gelmiştir. Sözlüğün hazırlanışıyla ilgili olarak önsöz bölümünde “ 31.000 maddebaşı içeren sözlük, bir cep sözlüğü görünümü taşısa da, orta boy bir sözlük olup, hem Türk hem Fin dili söz varlığını sıklık sayımları doğrultusundaki kelimeleri içine almaktadır. Yayıncının isteği üzerine sözlüğe turistik bir harita ve kullanıcının günlük dil kullanımına yardımcı olacak ifadeleri ve sözcükleri içeren çeşitli listeler eklenmiştir” denilmektedir. Sözlük, önsöz, alfabeler ve harflerin okunuşları, Fince’de kullanılan alfabe, Türkçe’de kullanılan alfabe, kısaltmalar, Fince-Türkçe sözlük, sayılar, yararlı sözler (cümleler), yiyecek adları bölümlerinden meydana gelmektedir.

Arapça ile ilgili olarak hazırlanan **Türkçe-Arapça // Arapça-Türkçe Cep Lügati** adındaki sözlükte maddebaşı olarak yaklaşık 20.000 kelime bulunmaktadır. Sözlük, takdim, günlük hayatta gerekli olan farklı konulardaki cümle örnekleri, Türkçe-Arapça sözlük, Arapça-Türkçe sözlük ve birkaç söz bölümlerinden meydana gelmektedir. Sözlüğün birkaç söz bölümünde “ *Bu çalışmamızın, Arapça ile ilgilenenlere, öğrencilere ve çeşitli Arap ülkelerindeki işçilere faydalı olacağını umar...*” açıklaması mevcuttur.

İngilizce’den sonra Türkçe ile ilgili bol miktarda cep sözlüğünün hazırlandığı dil Rusça’dır. **Karmanniy Türetsko-Russkiy Slovar** (Türkçe-Rusça Cep Sözlüğü) adlı sözlükte 6000 civarında madde başı kelime bulun-

maktadır. Sözlüğün açıklamalar bölümünde, Türkçe-Rusça Cep Sözlüğü'nün Türkiye'ye giden ve Türkiye'den gelen turistler ve Türkçe'yi öğrenmeye başlayanlar için hazırlandığı belirtilmektedir. Eser, önsöz, kullanım kılavuzu, kısaltmalar, Türkçe alfabe, madde başı kelimeler ve bazı coğrafi yer isimleri bölümlerinden meydana gelmektedir.

Türkçe Okunuşlu Türkçe-Rusça Cep Sözlüğü, Türkçe Rusça olarak hazırlanan diğer bir cep sözlüğüdür. Bu sözlükte madde başı olarak 12.000 kelime bulunmaktadır. Sözlük, kullanım kılavuzu, Kril alfabesi, kısaltmalar, madde başı kelimeler, bölümlerinden meydana gelmektedir. Bu sözlüğün 24.000 madde başı kelimedenden meydana gelen Türkçe-Rusça ve Rusça-Türkçe şekli Multiginal yayınları arasında mevcuttur.

Çalışmamızda son olarak tanıtılacak olan cep sözlüğü Mustafa Nihat Özön tarafından hazırlanan **Yeni Türkçe Cep Sözlüğü**'dür. Sözlük okullar için hazırlanmış olup günün şartları içerisinde eski ve yeni bütün terim ve sözleri ihtiva etmektedir¹². Sözlüğün hazırlanmasıyla ilgili olarak "*Okullar için bir sözlük yapmak işi ilk ağızda bir çerçeve bahsidir.: Dilimizin bugünkü durumunda gayet geniş ve bol olan kelime yığını içerisinde 'nelerin yarayacağı' bu çerçevenin temelidir.... Bunun için ilk çare olarak akla gelen şu oldu: Okul kitaplarını taramak ve bir de son birkaç aylık türlü gazete ve dergilerden bazı taramalar yapmak. İşte bu küçük sözlük böyle bir taramanın sonudur*" açıklaması mevcuttur. Sözlükte madde başı kelime sayısı hakkında bir rakam belirtilmemiştir. Eser, birkaç söz, kısaltmalar ve madde başı kelimelerin verildiği sözlük bölümü ile deyimler ve tabirler bölümlerinden meydana gelmektedir.

IV. Sonuç

Genel olarak Türkçe ile alakalı hazırlanan bazı cep sözlükleri ve cep sözlüğü kavramının ele alındığı bu çalışmada bize göre öne çıkan hususlardan ilki, cep sözlüğü türünün daha uygun bir isimlendirmeye karşılanmasıdır. Bir edebî türün isimlendirilmesinde biçim veya dış görünüşünün değil muhteva ile

¹² İlk ve ortaöğretim düzeyinde hazırlanmış sözlükle ilgili olarak daha önce Yusuf Çotuksöken tarafından bir çalışma yapılmıştır (Çotuksöken, 1999:61-65).

işlevinin göz önünde tutulması gerekir. Bu nedenle biz “Cep Sözlüğü” terimi yerine “Temel Sözlük” terimini teklif ediyoruz.

Cep sözlüklerinde dış görünüş ve ebat özellikleri, günlük hayattaki pratik kullanımlarından dolayı elbette küçük boyutlarda olmasını gerektirmektedir.

İkinci husus cep sözlüklerinin hazırlanma metotlarıyla ilgilidir. Bu sözlükler hazırlanmadan önce dildeki günlük konuşma ve yazım için gerekli olan temel söz varlığı tespit edilmeli ve hedef kitle olarak toplumun yalnız eğitimle ilgili çevreleri değil, eğitim ve öğretim dışında kalan tüm kesimleri göz önünde tutulmalıdır.

Cep sözlükleri hazırlanırken daha önceki büyük sözlüklerden madde başı kelime seçimi yerine bu konuda daha kapsamlı araştırmalar yapılarak özgün eserlerin ortaya konulması gereklidir.

Cep sözlüğü konusunda diğer bir konu da madde başı kelimelerin tespit edilmesinden sonra hedef kitleye göre uygun bir üslupla bu kelimelerin tanınlanması ve örneklendirilmesidir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi herhangi bir dilde Temel sözlük hazırlama işi aslında o dilin temel eğitimi ile yakından ilgilidir. Bu noktada günümüzde dünyanın birçok ülkesinde öğretilmekte olan Türk dili için de günümüzün şartlarına uygun bir Temel sözlük hazırlama ihtiyacı doğmuştur.

KAYNAKÇA

AGANİN, R.A; **Karmanny Türetsko-Russkiy Slovar**, Denetleyen: V.G.Şcerbinin, Sovyetskaya Entsiklopediya Yay., Moskova1968.

ATILLA, Jorma; **Suomu Turkkı Suomi Taskusanakırja**, Fince-Türkçe- Fince Sözlük, Werner Söderström Osakeyhtiö, Helsinki 2002.

AYYILDIZ, Erol; **Türkçe-Arapça // Arapça Türkçe Cep Lügati**, Ensar yayıncılık, İstanbul 2010.

ÇOTUKSÖKEN, Yusuf; **Okul Sözlükleri Üzerine**, Kebikeç, İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi, Sayı: 7-8, Ankara 1999.

GÉZA, Dávid; **Útiszótár Török-Magyar**, Turistik Sözlük, Türkçe-Macarca, Felelős vezető: Hazai György, Budapest 1987.

G., C. Marriam CO; **The Marriam-Webster Pocket Dictionary**, Pocket Books, Inc. New York, N.Y, Philippine Islands 1947.

KOCAMAN, Ahmet; **Dilbilim, Sözlük, Sözlükçülük, Kebikeç, İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi**, Sayı 6, Ankara 1998.

KORNRUMPF, H.Jürgen; **Langenscheid Dictionnaire Universel, Turc-Français // Français-Turc**; Langenscheid, Berlin, Munich, Zurich, 1966.

KORNRUMPF, H.Jürgen; **Langenscheidts Taschenwörterbuch Der Türkischen und Deutschen Sprache, Teil II, Deutsch-Türkisch**, Von Prof. Dr. Hans-Jürgen Kornrumpf, Völlige Neubearbeitung 1987, Berlin und München 1987.

ÖZÖN, M. Nihat; **Okullar İçin Yeni Türkçe Cep Sözlüğü**, Eski ve Yeni Terim ve Sözlükler, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1945.

Redhouse El Sözlüğü, İngilizce-Türkçe//Türkçe-İngilizce, Redhouse Portable Dictionary, English-Turkish//Turkish-English, SEV Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul 2000.

ŞÇERBİNİN, V.G.; **Türkçe Okunuşlu Türkçe-Rusça Cep Sözlüğü**, Tabevi Yay., İstanbul 1993.

TDK; **Türkçe Sözlük**, TDK Yayınları, Ankara 2005.

ABSTRACT

The pocket dictionaries are consist of the words that we use in our colloquial language. These dictionaries are named by "The Pockect Dictionary" because of to carry is more than practical of the other dictionaries. We must consider when is a work named its substances. Because of we are named these dictionaries as " The Basic Dictionaries". From these works are being understood only the small dictionaries that directed teaching foreign language in our country. Primarily, we must to start writting these works later to determine the essential words in whichever language. Furthermore, as to be differ the essential works that used each language, this musn't a flexible state for each language.

In this work, will be touched on the preparation technics and denominating of the dictionaries and will be offered some samples from some of the dictionaries.

Keywords: *The Pockect Dictionary, The Turkish Pockect Dictionary, colloquial language, preparation technics of the dictionaries*

TÜRKÇE SÖZLÜKLERDE EŞADLI SÖZLÜKBİRİMLERDEN TÜREMİŞ SÖZLÜKBİRİMLERİN TANIMLANMASI SORUNU

Fatih Doğru*

ÖZET

Türkçe sözlüklerde kökenleri ve anlamları farklı; gösterileni ayrı, göstereni aynı olan "eşadlı" özellikteki bazı sözlükbirimlerden türemiş sözlükbirimlerin tanımlarında bir takım sorunlar vardır. Bu çalışmada "Türkçe Sözlük" ve "Misalli Büyük Türkçe Sözlük"ün "K" maddesinde bulunan eşadlı sözlükbirimler ve bunlardan türemiş olan sözlükbirimler incelenmiş, bunların söz konusu sözlüklerde ne şekilde tanımlandıkları gösterilmiş ve tanımlarındaki eksiklikler veya yanlışlıklar ele alınmaya çalışılmıştır. "Birleştirilmiş Eşadlı Sözlükbirimler" bölümünde tek sözlükbirim altında birleştirilmiş olan sözlükbirimler, "Belirsiz Tanımlar" bölümünde de hangi eşadlı sözlükbirimden türediği belirli olmayan sözlükbirimler gösterilmiştir.

***Anahtar Kelimeler:** Sözlük, eşadlılık, sözlükbirim, Türkçe Sözlük, Misalli Büyük Türkçe Sözlük*

GİRİŞ

Türkçe sözlüklerde eşadlı sözlükbirimlerin tanımlanması, sözlükbilimciler ve sözlük yazarlarının karşılaştığı önemli sorunlardan biridir. Bu soruna bağlı olarak eşadlı sözlükbirimlerin ek almalarıyla meydana gelen yeni sözlükbirimlerin tanımlanması da önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

* Arş. Gör., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi